

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏԱԿ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Գ Ո Ւ Ր Գ Ե Ն Ս Ե Վ Ա Կ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՆՐԵՎԱՆ 1974

АКАДЕМИЯ НАУК АРМЯНСКОЙ ССР
ВЫДАЮЩИЕСЯ УЧЕНЫЕ СОВЕТСКОЙ АРМЕНИИ

№ 18

ГУРГЕН СЕВАК

Вступительная статья Г. О. КОСТАНИЯ
Библиография составлена Р. А. БАБАДЖАНЫ

ИЗДАТЕЛЬСТВО АН АРМЯНСКОЙ ССР
ЕРЕВАН 1974

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԿԱՆԱՎՈՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

№ 18

Գ Ո Ւ Ր Գ Ե Ն Ս Ե Վ Ա Կ

Ներածականը Հ. Հ. ԿՈՍՏԱՆՅԱՆԻ
Մատենագիտությունը կազմել է Ռ. Ա. ԲԱԲԱՋԱՆՅԱՆԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
Ե Ր Ե Վ Ա Ն 1974

Պատասխանատու խմբագիր՝ Հ. Հ. ՄԵՔԵՐՅԱՆ
(Ответственный редактор А. А. МЕКЕРЯН)

ԱԿԱԴԵՄԻԱՌՍ ԳՈՐԳԵՆ ՍԵՎԱԿԻ ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ

- 1904 թ. ապրիլի 15-ին (հին տոմարով) Թիֆլիսում ծնվել է Գուրգեն Գրիգորի Սևակը (Գրիգորյան):
- 1924 թ. Ավարտել է նախկին Ներսիսյան դպրոցը:
- 1928 թ. Ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի պատմա-գրական բաժինը:
- 1931 թ. առ ալսօր աշխատում է Երևանի պետական համալսարանում (դասախոս, դոցենտ, պրոֆեսոր, 1941—1971 թթ.՝ հայոց լեզվի ամբիոնի վարիչ):
- 1932 թ. Ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի ասպիրանտուրան:
- 1932—1938 թթ. Մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի լեզվի սեկցիայի ղեկավար:
- 1932—1940 թթ. Պետական տերմինաբանական կոմիտեի գիտական քարտուղար:
- 1932 թ. մինչև օրս՝ էսպերանտո լեզվի համաշխարհային ակադեմիայի անդամ:
- 1937 թ. մինչև օրս՝ Երևանի պետական համալսարանի Շոթա Ռուսթամյան լուսնվան հայ-վրացական բանասիրության կարիներտի ղեկավար:
- 1937 թ. Շնորհվել է դոցենտի կոչում:
- 1940 թ. Շնորհվել է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:
- 1941—1946 թթ. Դասախոսել է Բաքվի հեռակա մանկավարժական ինստիտուտի և Թբիլիսիի պետական համալսարանի հեռակա հայկական բաժիններում:

- 1946 թ. Պարգևատրվել է «1941—1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում աշխատանքային արիության համար» մեդալով:
- 1946, 1964, 1970 թթ. Պարգևատրվել է Հայկական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության պատվոգրերով:
- 1947 թ. մինչև օրս աշխատում է Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի լեզվի ինստիտուտում սկզբում որպես արդի հայերենի, այնուհետև՝ կիրառական լեզվաբանության, ներկայումս՝ գրական լեզվի նորմաների և տերմինների բաժնի վարիչ:
- 1948 թ. Ստացել է Բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան և պրոֆեսորի կոչում:
- 1956 թ. Ընտրվել է Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի թղթակից-անդամ:
- 1961 թ. Շնորհվել է Հայկական ՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում:
- 1967 թ. Շնորհվել է Վրացական ՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում:
- 1969 թ. առ այսօր՝ Հայկական ՍՍՀ ԳԱ նախագահությանն առընթեր գիտատերմինաբանության խորհրդի նախագահ:
- 1970 թ. Պարգևատրվել է «Ի նշանավորումն Վ. Ի. Լենինի ծննդյան 100-ամյակի. 1870—1970» մեդալով:
- 1971 թ. Ընտրվել է Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի իսկական անդամ:

ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳԻՏԱՆ-ՄԱՆԿԱԿԱՐԺԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՌՈՏ ԱԿՆԱՐԿ

Գուրգեն Գրիգորի Սևակը սովետական շրջանում աճած և իր գիտական գործունեությամբ առավել աչքի ընկած հայ լեզվաբաններից է։ Նա մեծ, անգնահատելի վաստակ ունի ոչ միայն ժամանակակից հայոց լեզվի գիտական ուսումնասիրության, այլև տեսական-լեզվաբանական մտքի զարգացման ասպարեզում։ Գ. Սևակը առաջին մարքսիստ լեզվաբաններից մեկն է Հայաստանում։ 1932 թ. մինչև այժմ նա պատմական մատերիալիզմի և դիալեկտիկայի հիմունքները ստեղծագործաբար ներդնում է լեզվաբանության մեջ և նշանակալից դեր կատարում հայերենագիտության մեջ։

Գ. Սևակը (Գրիգորյան) ծնվել է 1904 թ. Թբիլիսի քաղաքում, բանվորի ընտանիքում։ Տարրական և միջնակարգ կրթությունն ստացել է նույն տեղում։ 1924 թ. ավարտելով նախկին Ներսիսյան դպրոցը, տեղափոխվել է Երևան և ընդունվել պետական համալսարանի պատմա-գրական բաժինը։ Համալսարանն ավարտելուց հետո, 1929 թ., ընդունվել է ասպիրանտուրա, որն ավարտելուց հետո լրիվ ծանրաբեռնը-

վածություններ անցել է մանկավարժական-դասախոսական աշխատանքի և 45 տարի անընդմեջ աշխատում է համալսարանում որպես դասախոս, դոցենտ, ամբիոնի վարիչ, պրոֆեսոր՝ վայելելով ուսանողության և պրոֆեսորա-դասախոսական կազմի համակրանքն ու սերը: Այդ տարիների ընթացքում նա հրատարակել է երկու բուհական դասագիրք («Ժամանակակից հայերենի համառոտ պատմություն» և «Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց»), ինչպես նաև մի շարք արժեքավոր աշխատություններ: Նրա գրչին են պատկանում շուրջ յոթ տասնյակ տպագիր մենագրական արժեքավոր ուսումնասիրություններ, դպրոցական և բուհական դասագրքեր ու գիտական հոդվածներ:

1940 թ. Սեակը դիսերտացիայի պաշտպանությունից մեծ տալիս է բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան: 1941 թ. մինչև 1971 թ., 30 տարի անընդմեջ, վարել է Երևանի պետական համալսարանի հայոց լեզվի ամբիոնի վարիչի պաշտոնը: 1932 թ. մինչև 1938 թ. եղել է մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի լեզվաբանության սեկցիայի ղեկավար: Երկար տարիներ ղեկավարել է նաև Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի լեզվի ինստիտուտի ժամանակակից հայոց լեզվի սեկտորը: 1948 թ. պաշտպանել է երկրորդ դիսերտացիան և ստացել բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան և պրոֆեսորի կոչում: 1956 թ. ընտրվել է Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիայի թղթակից-անդամ, իսկ 1971 թ.՝ ակադեմիկոս: 1961 թ.

ՀՍՍՀ կառավարությունը նրան շնորհել է գիտության վաստակավոր գործչի կոչում:

Պրոֆ. Գ. Սևակը մեծ ու կարևոր դեր է խաղացել հայոց լեզվի պետական նորմավորման ասպարեզում: Նրա ջանքերով է ստեղծվել պետական տերմինաբանական կոմիտեն և նրա կողմից ներկայացված նախագծերով են հաստատվել հայոց լեզվի ուղղագրության, ուղղախոսության, կետադրության, տերմինաբանության ու տառադարձության պետական նորմաները, որոնք անշուշտ խոշոր ներդրում են լեզվաշինարարության բնագավառում: Պրոֆ. Սևակը վաղուց ի վեր համամիութենական ճանաչում է ստացել ոչ միայն որպես ժամանակակից հայերենի խոշորագույն մասնագետ, այլև որպես լեզվաբանության տեսական-փիլիսոփայական հարցերի հմուտ մեկնաբան:

Իր գործունեության առաջին տարիներից մինչև այսօր նա միշտ ներգրավված է եղել ակտիվ հասարակական աշխատանքների: 1937 թ. մինչև այժմ պրոֆ. Գ. Սևակը եղել է միշտ գիտական խորհուրդների և հանձնաժողովների անդամ, ղեկավարում է Երևանի համալսարանի Շ. Ռուսթավելու անվան հայ-վրացական բանասիրության կաբինետը, 1932 թ. էսպերանտո լեզվի համաշխարհային ակադեմիայի անդամ է: Գ. Սևակն աճեցրել և ղեկավարել է հինգ տասնյակից ավելի ասպիրանտներ ու դիսերտանտներ, որոնց մեջ կան գիտությունների ակադեմիայի թղթակից-անդամներ, դոկտոր-պրոֆեսորներ և 40-ից ավելի դոցենտ-թեկնածուներ: Արտասահմանի համար պատրաստել է հայագիտական կադրեր (Հուն-

գարիայի՝ Սալմաշի Պալ, Զեխոսլովակիայի՝ Լյուդմիլա Մոտալովա, Լեհաստանի՝ Անդրեյ Պիսովիչ և ուրիշներ)։

Պրոֆ. Սևակի գիտական գործունեությունը հիմնականում ծավալվել է երեք ուղղությամբ՝ գիտա-հետազոտական, գիտա-մանկավարժական և գիտա-կազմակերպչական։ Նրա աշխատությունները, որոնց մեծ մասը բարձրագույն դպրոցների բանասիրական ֆակուլտետների ուսանողների, հայոց լեզվի դասատուների և ընդհանրապես հայ լեզվաբանությունը ըզբաղվողների սեղանի գրքերից են, հսկայական դեր են կատարել սովետական շրջանի հայ լեզվաբանության զարգացման, ինչպես նաև բարձրորակ մասնագետների պատրաստման գործում։ Սևակի աշխատություններում դրսևորվում է հեղինակի գիտական ընդհանրացումներ կատարող խորաթափանց միտքը, լեզվաբանական և հայագիտական լայն պատրաստությունը։

Գ. Սևակի հրատարակած աշխատություններից առանձնապես աչքի են ընկնում հետևյալ ուսումնասիրությունները.

1. «Լենինը և դիալեկտիկական օրինաչափությունները լեզվի մեջ». այստեղ հեղինակը մարքսիզմ-լենինիզմի դիրքերից բացահայտում է լեզվի դիալեկտիկական օրինաչափությունները, խորաթափանց հմտությամբ վեր է լուծում լեզվական առանձնահատկությունները դիալեկտիկական մատերիալիզմի հիմունքներով և մարքսիզմը ընդերում է լեզվաբանության մեջ։ Աշխատությունը արժեքավոր է դառնում նաև նրանով, որ առաջին անգամ լեզվական-տեսական մի շարք հարցերի տրվում է նոր, մարքսիստական մեկնաբանություն։

2. «Խոսքի մասերի ուսմունքը» աշխատության մեջ քննու-

Սյան է առնված խոսքի մասերի տեսությունը: Հեղինակը ներկայացնում է խոսքի մասերի վերաբերյալ սովետական լեզվաբանություն մեջ գոյություն ունեցող ուսմունքները և մշակում մարքսիստական իմացաբանության դրույթներն ու ըսկըզբունքները, որոնցով, նրա կարծիքով, պետք է ընթանա իմացաբանական քերականությունը:

3. «Ժամանակակից հայոց լեզվի տեսություն» (գիրք Ա., 1939 թ., գիրք Բ., 1947 թ.):

Գրքի առաջաբանում հեղինակը նշում է, որ հայոց լեզվի տեսությունը պետք է կազմված լինի երեք գրքից: Առաջին գիրքն ընդգրկում է հետևյալ բաժինները. նախաշավիղ, ժամանակակից հայոց լեզվի կազմավորումը, հնչյունաբանություն և ձևաբանություն: Երկրորդ գրքի առաջին պրակը նվիրված է բառագիտությանը և բաղկացած է երկու գլխից. ա) հայոց լեզվի բառագանձը և բ) բառակազմություն: Երրորդ գիրքը, ուր հեղինակը պետք է զետեղեր շարահյուսությունը, ոճաբանությունը և կետագրությունը, դժբախտաբար լույս չտեսավ:

4. «Ժամանակակից հայերենի համառոտ պատմություն» աշխատությունը փաստորեն արևելահայ գրական աշխարհաբարի պատմության պարբերացման և ղանաղան հարցերին նվիրված ուսումնասիրություն է, որի զգալի մասը հեղինակը նախապես հրատարակել է առանձին հոդվածներով:

5. «Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց» աշխատությունը հայոց գրական լեզվի խոր և լուրջ ուսումնասիրություն է, որին հանգամանորեն կանդրադառնանք հաջորդ էջերում:

6. «Հայոց լեզվի շարահյուսություն»-ը իբրև դասագիրք

սկզբնական շրջանում նախատեսված էր միջնակարգ դպրոցի 6—8-րդ, իսկ վերջին տարիներին՝ 7—8-րդ դասարանների համար: Հայ դպրոցի պատմության մեջ ոչ մի դպրոցական դասագիրք այնքան հրատարակություն չի ունեցել, որքան պրոֆ. Գ. Սևակի կազմած շարահյուսության դասագիրքը: Հոբելյանական 30-րդ հրատարակությունը տեղի ունեցավ 1973 թ.: Դասագրքով մի քանի սերունդներ են կրթվել և դաստիարակվել:

Գ. Սևակի մեծածավալ հոդվածներից ու գրքույկներից առավել աչքի են ընկնում «Հաբեբաբանությունը և մարֆսիզմը» (1930 թ.), «Լենինը և դիալեկտիկական օրինաչափությունները լեզվի մեջ» (1935 թ.), Թե ի՞նչ է արել Մաշտոցը Սամոսատում» (1947 թ.), «Լենինյան պարտիականության սկզբունքը և լեզվաբանությունը» (1949 թ.), «Շարահյուսության մի ֆանի հարցեր մարֆս-լենինյան իմացաբանության լույսի տակ» (1945 թ.), Մեսրոպյան գրերը, նրանց կառուցվածքի սկզբունքները և աղբյուրները» (1963 թ.), «Ն. Զարյանի «Արա Գեղեցիկ ողբերգությունը» (բանասիրական էսյու, 1954 թ.), «Հայ բարբառների ծագման հարցի շուրջը» (1959 թ.), «Սերունդների կոնվերբանականության բնագավառում» (1934 թ.), «Հայոց լեզվի զարգացման սովետական փուլը» (1946 թ.) և այլն:

Գ. Սևակի աշխատությունների թվարկումից հայտնի է դառնում, որ նա հիմնականում զբաղվել է ժամանակակից հայոց լեզվի ուսումնասիրությամբ, բանասիրական, ռճական, ինչպես նաև լեզվի տեսական ու փիլիսոփայական հարցերով:

Լեզվի տեսություն հարցերում 1932 թ., երբ պաշտոնապես միայն Ն. Մառի լեզվի նոր ուսմունքն էր ընդունված, պրոֆ. Սեակը պայքար ծավալելով երկու ճակատում՝ հնդեվրոպաբանության և հաբեթաբանության դեմ, ձգտել է լեզվական հարցերին տալ մարքսիստական լուսաբանություն: Հնդեվրոպաբանության վերաբերյալ նա այն միտքն է հայտնել, որ «Իր հետազոտությունների նյութը դարձնելով անտմականորեն առաջ եկած և կատարելագործված գրական լեզուներ և նրանց կառչած մնալով՝ հնդեվրոպական լեզվաբանությունն իր իդեալիստական, ձևական-տրամաբանական մեթոդով այնպես էլ չկարողացավ դառնալ իսկական գիտություն»¹: Ավելին՝ հեղինակը գտնում է, որ հնդեվրոպական լեզվաբանությունը ծայրահեղության է հասցվել որոշ բուրժուական ուսուցիչներ գիտնականների կողմից և հիմք հանդիսացել ռասայական տեսության:

Սեակը քննադատել է նաև ակադ. Ն. Մառի այսպես կոչված «Լեզվի նոր ուսմունքը» կամ հաբեթաբանությունը, ընդունելով, որ Մառը յուր ուսմունքով թեև ձգտում էր հիմնադրել մարքսիստական լեզվաբանությունը, սակայն չկարողացավ լուծել առաջադրված խնդիրը և թույլ տվեց մի շարք լուրջ սխալներ: Այս սխալների մասին նա խոսում է «Հանուն մարքս-լենինյան լեզվաբանության» հոդվածում: Այստեղ նշվում է, որ Մառը դեռևս չի ստեղծել մատերիալիստական լեզվաբանություն, Մառի մոտ տեսականը խզված է գործնականից: Մառն իր լեզվի ուսմունքի մեջ անտեսում է առանձին

¹ Հաբեթաբանությունը և մարքսիզմը, էջ 185:

լեզուների տարբերությունները և յուրաքանչյուր լեզվի մեջ որոնում է նախապատմականը:

«Առաջին հիմնական բացը,—նշում է Գ. Սևակը,—որ մենք տեսնում ենք ահադ. Մառի նույնիսկ ամենավերջին աշխատությունների մեջ՝ տեսություն և գործնականի խզումն է, եթերային տրամաբան կառուցումների հետևից ընկնելն ու լեզվական շինարարության այսօրվա անհետաձգելի խնդիրների թերագնահատումը»: Այնուհետև հեղինակը նշում է, որ Մառը թեև վերջին տարիների ընթացքում հրապարակել է մի շարք աշխատություններ, որոնց թեման կարծես թե գործնական բովանդակություն պիտի ընդգրկեր, բայց մոտիկից ծանոթանալով այդ աշխատություններին, ինչպես օրինակ, «Մայրենի լեզուն՝ կուլտուրական վերելքի հուժկու լծակ», «Հաբեթական տեսության լեզվական քաղաքականությունը», «Լեզու և դիր», «Լեզու և մտածողություն» և այլն,—մենք տեսնում ենք, որ նրանց բնույթը վերացական է և ձևականորեն են շոշափվում այժմեական հարցերը: «Ի՞նչ ենք տեսնում ահադ. Մառի մոտ,—հարց է տալիս Գ. Սևակը և սատասխանում,—նույն վերացականությունը, նույն կտրվածությունն այսօրից և թուխքը դեպի հեռավոր ապագան, լեզվազան կատեգորիաների վերացական հոլովում, այսօրվա թերագնահատումը»: Միանգամայն ճիշտ դիրքերից քննադատելով Մառի լեզվական ուսմունքի վերացական լինելը, Սևակը եզրակացնում է, որ «Մեծ արժանիքներ ունեցող ահադ. Մառին մնում է միայն մի ելք՝ օր առաջ յուրացնել մարքսիզմ-լենինիզմը, հրաժարվել մատիզմից և կանգնել դադափարա-

խոսական ճակատի լենինյան դիրքերում»։ Ինչպես տեսնում ենք 42 տարի առաջ՝ 1932 թ., Մառի լեզվի ուսմունքի վերջնական ձևավորման և տիրապետության տարիներին, երբ փաստորեն միայն Մառի ուսմունքն էր ընդունվում և փառաբանվում, — այսպիսի համարձակ և միանգամայն ճիշտ, մարքսիստական դիրքերից Մառի ուսմունքի առաջին սուր քննադատը հայ իրականության մեջ եղել է Գ. Սևակը։

Նույն հոդվածում Գ. Սևակը սուր քննադատության է ենթարկել և միտել Ն. Մառի նաև քառասարր վերլուծության մեթոդը. «Ակադ. Մառը չի տեսնում կոնկրետ լեզուների տարբերությունները, օրինաչափությունները. այսօրվա բոլոր լեզուների մեջ նա որոնում է միայն հինը, նախապատմականը, այն շարաքաստիկ շորս էլեմենտ բառերը (սալ, բեր, յոն, ոռշ), որոնցից ըստ Մառի առաջացել են աշխարհի բոլոր լեզուները... Այդ շորս էլեմենտներին է հանգեցնում Մառն աշխարհի բոլոր լեզուների սմբողջ բառապաշարը՝ կանգ չառնելով բռնազբոսիկ ստուգաբանությունների առաջ և մեկը՝ բարձրագույն որակը մեխանիստորեն նույնացնելով՝ ցածր որակին»։

Գ. Սևակի «Պայքար երկու ֆրոնտում լեզվաբանության մեջ» հոդվածից տեղեկանում ենք, որ մարքսիզմ-լենինիզմի ինստիտուտի լեզվաբանության ենթասեկցիան, 1932 թ. հունիսի 12-ի և 18-ի նիստերում, քննել է Սևակի զեկուցումը, որտեղ հեղինակը հնդեվրոպական լեզվաբանությունը բնորոշել է որպես հիմնականում իդեալիստական և սուբյեկտիվիստական ուղղություն, իսկ Մառի լեզվի ուսմունքը՝ զերազան-

ցապես մեխանիստական ուսմունք, դիալեկտիկայի որոշ տարրերով: Խճարկե իրավացի չէր Գ. Սևակը, երբ գտնում էր, որ «Հնդեվրոպաբանությունը իր տեսական ու գործնական եզրահանգումներով, «նախալեզուների», «ազնիվ» և «ոչ ազնիվ» լեզուների, ռասայականությունն ու ալլ դրուլթներով ծառայել է և ծառայում է կապիտալիզմին, հանդիսանում է նրա դասակարգային գիտությունը»: Այստեղ, անշուշտ նկատում ենք ժամանակի գոեհիկ մատերիալիստական ուղղության դրոշմը: Սակայն իրավացի էր Սևակը, երբ պահանջում էր, որ մարքսիստ լեզվաբանները պետք է ուշադրության կենտրոնը դարձնեն Մառի նոր ուսմունքի՝ հաբեթաբանության դեմ մղվող պայքարը և կրակը կենտրոնացնեն հենց այդ ճակատամասում, քանի որ հիմնականում հակադիալեկտիկական, մեխանիստական կառուցում ունեցող հաբեթականությունը վերջին տարիներին մարքսիստական լեզվաբանության համբավ էր վայելում: Ավելին՝ Սևակը ուղղակի գտնում էր, որ «Իր մեխանիստական դրուլթներով, պատմազանցությամբ, բռնադրոսիկ եզրակացություններով, բուրժուական լեզվաբանության նվաճումների բացարձակ բացասմամբ և մարքսիստական ֆրազեոլոգիայով՝ հաբեթաբանությունը լեզվաբանության մեջ աչսոր դառնում է զխավոր վտանգ, քանի որ խոչընդոտում է իսկական մարքս-լենինյան լեզվաբանության կառուցման»:

Այստեղ տեղին է ասել. ափսոս, որ Գ. Սևակը մինչև վերջ հետևողական չմնաց իր տեսակետին հաբեթաբանության կամ Ն. Մառի լեզվի նոր ուսմունքի վերաբերյալ և հե-

տաղայում հարկադրված եղավ անցնել մառականների բանակը և տուրք տալ մառականությանը:

Այդ տարիներին Գ. Սևակը լեզուն քննության ենթարկելով մարքսիստական դիրքերից, լեզվի մասին տալիս է իր հետեւյալ բնորոշումը. «Լեզվի ծավալուն հասկացությունը մեր կարծիքով, պետք է կազմի հրեք տարբեր, դիալեկտիկորեն իրար կապված, իրարից բխող մոմենտներից, որոնք լեզվի հասարակական հրեք տարբեր ֆունկցիաներն են բացահայտում. ա) Լեզուն հաղորդակցման առաջնային և կարևորագույն միջոցն է, այսինքն մարդիկ իրար հետ խոսում, իրար հետ հաղորդակցվում են լեզվի միջոցով, և լեզուն էլ հենց առաջ է եկել «իրար մի բան ասելու կարիքից» (էնգելս): Բ) Լեզուն հանդիսանում է տարբերակված, կազմակերպված մտածողության միջոցը, մարդիկ ոչ միայն խոսում, հաղորդակցվում են լեզվի միջոցով, այլ մտածում են դարձյալ լեզվի միջոցով: Գ) Լեզուն հանդիսանում է գործնական և առարկայական գիտակցություն²: Ընդհանրապես լեզվի բնորոշման հետ Սևակը կապում է ազգային լեզվի բնորոշումը: Նա քննադատելով երիտքերականների՝ անհատական լեզուների գոյությունը, այն տեսակետն է պաշտպանում, որ յուրաքանչյուր անհատական լեզու ընդհանուրի մասնավոր դրսևորումն է հանդիսանում:

Լեզուն քննելով պատմական պրոցեսի ոլորտում, պրոֆ.

2 «Լենինը և դիալեկտիկական օրինաչափությունները լեզվի մեջ», «Խոսքի մասերի ուսմունքը»:

Սեակը նշում է երկու հիմնական գործոն. ա) լեզուն իր գոյության ընթացքում պահպանվում է ավանդության շնորհիվ, այսինքն՝ հասարակության յուրաքանչյուր անդամ ժառանգում է սովյալ հանրության լեզվական համակարգը: Լեզուն բերանից-բերան հաղորդվելով և սերնդից-սերունդ անցնելով՝ պարտադիր է դառնում յուրաքանչյուր անդամի համար. բ) հասարակության յուրաքանչյուր անդամ լեզվի այդ ավանդականությունն ընդունելով հանդերձ՝ ակտիվ կերպով ներգործում է լեզվի վրա, որի հետևանքով էլ առաջանում է լեզվի փոփոխությունը, խախտում է ավանդականությունը: Այս երևույթը լեզվի մեջ հեղինակը կոչում է ավանդախախտություն: Ավանդականությունը և ավանդախախտությունը, հեղինակի բառերով ասած, «Գործում են յուրաքանչյուր լեզվի մեջ և առաջ տանում նրա զարգացումը: Ավանդությունը հրամայում է գործածել այսինչ ձևը, այսինչ բառը, այսինչ ոճը, և յուրաքանչյուր քաղաքացի ընդունում է այն, ինչ որ թելադրում է նրան ավանդությունը... Ավանդության թելադրած ընդհանուր ազգային լեզուն բեկվում, կոնկրետանում, անհատականանում է առանձին անհատների մոտ»³: Այնուհետև հեղինակը գտնում է, որ ավանդության ընդունումով տեղի է ունենում ավանդախախտում: Ավանդախախտությունը վերաբերում է լեզվի թե բովանդակությանը և թե ձևին: Եթե բովանդակության բնագավառում տեղի ունեցող ավանդախախտումը պայմանավորված է անհատի հասարակական գոյով,

3 «Հայոց լեզվի համառոտ պատմություն»:

ապա ձեի բնագավառում տեղի ունեցող ավանդախախտումը պայմանավորված է այն ավանդույթամբ, որ ժառանգել է տվյալ անհատը: Իսկ ինչ վերաբերում է քերականությանը, ապա պրոֆ. Սևակը գտնում է, որ քերականությունը թեև որոշ ակտիվ դեր ունի լեզվի կարգավորման պրոցեսում, «բայց նրա այդ ակտիվությունը սահմանափակված է գործող ավանդույթամբ»⁴:

Լեզվի տեսության բնագավառի մյուս հարցը, որին անդրադարձել է Գ. Սևակը, լեզուների ծագման և ցեղակցության հարցն է: Այս հարցում նա այն տեսակետն է պաշտպանում, որ ցեղակից լեզուների միջև անխուսափելի են լեզվական ազդակցական ընդհանրությունները: Հայ ժողովրդի և հայոց լեզվի ծագման հարցին անդրադառնալով, Սևակը նշում է, որ հայ ժողովուրդը (իմա՝ հասարակությունը) և նրա լեզուն ծագել են ոչ թե մեր դարաշրջանից առաջ 7—2-րդ դդ., այլ մոտավորապես 2000 տարի մեր թվականությունից առաջ: Անշատվելով հնդեվրոպական տոհմերից, հայ տոհմերը 2000—1500 թթ. մեր թվականությունից առաջ գտնվում էին Փոքր Ասիայի արևմտյան շրջաններում: Հետագայում տարբեր ժամանակներում և տարբեր ալիքներով տարածվելով դեպի արևելք, հաստատվում են Փոքր Ասիայում, Այրարատում, Ծոփաղ աշխարհում և Հարբում: Գտնվելով տերիտորիալ անջատվածության և էթնիկական ու լեզվական տարբեր միջավայրերում, հյուղավորված երբեմնի հայերենը (նախահայե-

⁴ «Հայոց լեզվի համառոտ պատմություն», էջ 36:

րենը) զարգացվում է տարբեր ուղիներով, որից և առաջ են գալիս նրա բարբառային հիմնական տարբերությունները:

7—2-րդ դդ. մեր թվականությունից առաջ կազմավորվում է հայ էթնոսը և հարավային Հայաստանի (Հարբի) բարբառի հիման վրա ստեղծվում է ընդհանուր էթնիկական լեզուն: Սակայն պրոֆ. Սևակը գտնում է, որ էթնիկական լեզվի ստեղծումը Հանգեցրեց բարբառների ձուլմանը նրա մեջ, որովհետև հետագա անջատ կյանքը, ֆեոդալական մասնատվածությունը, պետականության անկումը և այլ հանգամանքներ ու պայմաններ հանգեցրին բարբառների ինտենսիվ զարգացմանը, նրա հետագա նորանոր ձյուղավորումներին:

Պրոֆ. Ա. Սևակի կարծիքով զրաբարը ոչ թե բոլոր բարբառների մայրն է, այլ բարբառներից մեկի մշակված արտահայտությունը, հայ էթնոսի համաժողովրդական լեզուն, սրը որպես կուլտուրայի ձև և զրավոր ընդհանուր լեզու բոլոր հայերի համար հետագայում ևս պահպանեց իր գոյությունը և մահացավ մեր թվականության 5-րդ դարից սկսած: Սևակը գտնում է, որ մի շարք հանգամանքների հետևանքով զրաբարն ավելի մոտ մնաց նախասկզբնական տոհմա-ցեղային հայոց լեզվին (նախահայերենին), քան մյուս բոլոր հայ բարբառները: Դրա շնորհիվ էլ նա ներկայացնում է մեր լեզվի ավելի հին վիճակը, քան բարբառներից որևէ մեկը կամ բոլոր բարբառները միասին վերցրած⁵:

⁵ «Հայոց լեզվի ծագման և ցեղակցության հարցի շուրջը», «Սովետական ուսանողություն», 1953, 20 հունիսի:

Հարկ է նշել, որ դեռևս վիճելի են գրաբարի ու բարբառների առաջացման, գրաբարի մահացման, գրաբարի ու բարբառների փոխհարաբերության ու այլ հարցեր: Այդ հարցերը հայագիտության բարդ, կնճռոտ և մի շարք կողմերով դեռևս վերջնականապես չլուծված հարցեր են, որոնք պահանջում են հայագետների համատեղ, մանրակրկիտ հետազոտական աշխատանքը:

Պրոֆ. Գ. Սևակի՝ այս ուղղությամբ առաջ քաշած հարցերը ինքնին խիստ հետաքրքրական են, խոր մտածելու տեղիք են առելիս և հայագետներին հրահրում՝ հանգամանորեն ըզբաղվելու այդ հարցերով: Անշուշտ հեղինակի առաջ քաշած հարցերի մեջ կան վիճելի, հիմնավորում պահանջող հարցեր: Պարզ է, որ հայագիտությունը չի կարող զարգանալ, առաջադիմել առանց կարծիքների պայքարի, առանց տեսակետների բախման, առանց քննադատության լայն ծավալման:

Պրոֆ. Գ. Սևակը սկզբնապես պնդել է, որ «Գրաբարը ոչ 5-րդ դարում, ոչ նրանից առաջ և ոչ էլ նրանից հետո չի եղել ամբողջ հայ ժողովրդի խոսակցական լեզուն», իսկ բարբառները, ըստ հեղինակի կարծիքի, «նախապես ինքնուրույն ցեղերի լեզուներ են եղել»: Այսպիսով, եթե գրաբարի և բարբառների առաջացման հարցում Սևակը տուրք է տվել մահականությանը, ապա ինքնուրույն և ընդունելի մոտեցում է ցուցաբերել ժամանակակից հայերենի կազմավորման հարցում, գտնելով, որ այն ընթացել է գրաբարի և բարբառների հարատև ազդեցության ներքո: Արդի հայերենը իբրև լեզվական նոր որակ, իր մեջ պարունակելով գրաբարի և բարբառ-

ների տարրերը ոչ զրաբարի աղավաղումն է, ոչ էլ բարբառի մշակումը, այլ «զրաբարի ու բարբառների պատվանդանի վերա կանգնած մի համազրախան լեզու»:

Գ. Սեակի գործունեության առաջին շրջանի ամենազրա-կան և առաջադիմական կողմը այն պետք է համարել, որ նա քերականության մեջ, մարքսիզմի դիրքերից, անողոք ու անհաշտ պայքար ծավալեց ֆորմալիզմի դեմ և լեզվի տեսու-թյան հարցերում ամենավճռական, ջախջախիչ հարվածը հաս-ցրեց նրան իր «Սերունդների կռիվը քերականության բնա-գավառում» հայտնի հոդվածով: Այս նշանավոր հոդվածում Սեակը հանգամանորեն քննադատում է Ն. Ալլահվերդյանի, Հ. Պետրոսյանի և նրանց համախոհների ֆորմալիստական հա-յացքները քերականության մեջ, որոնք ձգտում էին, հեղինակի բառերով ասած, «նոր գործի թերությունների տակ (խոսքը վե-րաբերում է Ա. Ղաբիրյանի 1932 թ. լույս տեսած քերականու-թյան դասագրքին—Հ. Կ.) քողարկել առողջն ու առաջադիմա-կանը և առաջ քաշել պրոլետարական հեղափոխության ակտիվ մահվան դատապարտված հին աշխարհի մի կտորը, տվյալ դեպքում հին աշխարհայացքի մի արտահայտությունը՝ ֆոր-մալիստական և մետաֆիզիկական քերականությունը, որի երգվյալ հավատարմատարներն են նրանք»⁶:

Գ. Սեակը հոդվածում իրավացիորեն դառնում է, որ ֆոր-մալիստները բոլոր խոսքի մասերը խառնել են իրար և ստեղ-ծել մի քառս, որից հավանաբար իրենք էլ դժվարություններ են

6 Տե՛ս «Սերունդների կռիվը քերականության բնագավառում» հոդվածը:

բան հասկանում: Այսպես, մինչդեռ դարերի ընթացքում ածականը, թվականը և դերանունը աստիճանաբար սահմանադրվել են անունից (գոյականից), ֆորմալիստներն այդ խոսքի մասերը խառնել են իրար և վերցրել թվականը, որպես խոսքի մաս, ածականը, որպես խոսքի մաս, դերանունը որպես խոսքի մաս: Վկայակոչելով պրոֆ. Մ. Աբեղյանին, Սևակը նշում է, որ ըստ պրոֆ. Աբեղյանի գոյականները լինում են 1) անուն գոյական կամ գոյական անուն (տուն, փայտ, լավություն), 2) թվական գոյական կամ գոյական թվական (տասնյակ, հիսնյակ, հարյուրյակ), 3) դերբայ գոյական կամ բայանուն, սովորաբար՝ անորոշ դերբայ (գնալ, ասել, գրել), 4) դերանուն գոյական կամ գոյական դերանուն (ես, դու, նա), ածականները լինում են՝ 1) անուն ածական կամ ածական անուն (լավ, վատ, սև), 2) թվական ածական կամ ածական թվական (մի, երկու, երեք), 3) դերբայ ածական կամ ածական դերբայ, կամ բայածական (գրած, գրելու, գրող), 4) դերանուն ածական կամ ածական դերանուն (այս, այդ այն) (պրոֆ. Մ. Աբեղյան, «Հայոց լեզվի տեսություն», էջ 131—132):

Այս ըմբռնումով ֆորմալիստները գնալ, ասել, գրել—համարել են գոյականի մի տեսակ և ոչ բայ, որովհետև ֆորմալիստները բայն իբրև խոսքի մաս նույնացնում են ստորոգյալի հետ, իսկ գնալ, գրել, ասել ստորոգյալի ձևերը չեն: Նույն հասկացությամբ՝ ես, դու, նա դերանունները դիտվել են իբրև գոյական, իմ, քո, նրա, այս, այդ, այն, գրած, գրելու, գրող—դերանունները և դերբայները՝ իբրև ածական: Այսպիսի անողորմ, միանգամայն տեղին քննադատությամբ պրոֆ. Գ. Սևակը դեռ-

ևս 1934 թ. առաջին վճռական հարվածը հասցրեց ֆորմալիզմին հայ բերականությունից բնագավառում և հետագայում հիմնավորեց իր նոր առաջ քաշած բերականական դրույթները:

Պրոֆ. Սևակի գործունեությունից առաջին շրջանն ավարտվում է «Ժամանակակից հայերենի համառոտ պատմություն» մենագրական ուսումնասիրության հրատարակմամբ (1948 թ.), որն անկասկած կարևոր ներդրում էր հայ գրական լեզվի պատմության ուսումնասիրության գործում: Այստեղ հեղինակը արևելահայ գրական լեզվի պատմության համար տալիս է, հեղինակի բառերով ասած, հետևյալ պարբերացումը.

ա) Կադմավորման կամ վաղ աշխարհաբարի շրջան (17—18-րդ դդ.):

բ) Զեւավորման կամ լուսավորական շրջան (19-րդ դարի սկզբից մինչև 70-ական թվականներ):

գ) Ժողովրդականացման կամ դասական աշխարհաբարի շրջան (19-րդ դարի 70-ական թվականներից մինչև 1920 թ.) և վերջապես.

դ) Սովետական կամ համազգային լեզվի շրջան:

Քննվող հարցերի վերաբերյալ Սևակն, ընդհանուր առմամբ, արտահայտել է ընդունելի տեսակետներ, որոշ տուրք տալով, սակայն, այն ժամանակվա տիրապետող լեզվական ուսմունքին՝ մառականությունը:

Գ. Սևակի գիտական գործունեության երկրորդ շրջանն սկսվում է լեզվաբանական դիսկուսիայից հետո, 1955 թ. լույս տեսած «Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց» գրքով, ուր հեղինակը ամփոփել է իր նախորդ շրջանի ուսումնասիրու-

Սյունները, համալրել նոր բաժիններով, վերանայել իր տեսական-լեզվաբանական դրույթները և միաժամանակ առաջագրել նոր, ընդունելի տեսակետներ: Սակայն ճշմարտության դեմ շփոթանշելու համար, ասենք, նաև, որ այստեղ էլ հեղինակը իրավացիորեն քննադատելով Մառին, որոշ չափով տուրք է տվել, այսպիսի կոչված, ստալինյան լեզվաբանական ուսմունքի դրույթներին:

Լեզվի դասակարգայնություն և վերնաշենքային արտահայտության վերաբերյալ Սևակը վերանայելով իր նախկին տեսակետը, նշում է, որ «Լեզուն հանդիսանում է ոչ թե վերնաշենքային ու դասակարգային արտահայտություն, այլ մարդկանց հաղորդակցման միջոց, մտքերի փոխանակման միջոց և մտածողության գործիք կամ մտքերի ձևավորման նյութական թաղանթ»⁷:

Հակադրվելով Ն. Մառի հարցապնդումներին, հեղինակը գտնում է, որ լեզուն միշտ և ամենուրեք եղել է համաժողովրդական և ծառայել է հասարակության բոլոր դասակարգերին որպես հասարակության միավորող օղակ, որպես կուլտուրայի ձև:

Այս տեսանկյունով քննելով հայոց լեզվի պատմական ընթացքը, հեղինակը գտնում է, որ հայերենը իր դարավոր գոյության ընթացքում թեև կրել է մեծ փոփոխություններ, ունեցել է անընդհատ շփումներ՝ մոտ և հեռու շատ լեզուների հետ, ենթարկվել է նվաճող ժողովուրդների բռնի ձուլման

⁷ «Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց», էջ 5:

փորձերին, ազգվել ու փոխառություններ կատարել բազմաթիվ լեզուներից, սակայն միշտ պահպանել է իր ինքնուրույնությունը, իր քերականական կառուցվածքի և բառային հիմնական ֆոնդի ինքնատիպությունը՝ հանդես բերելով վիթխարի դիմադրողականություն:

Խոսելով գրական և ազգային լեզվի մասին, հեղինակը, պարզ, հստակ կերպով սահմանում է, որ գրական լեզուն կարող է լինել պետական, բայց չլինել ազգային, ինչպես և ազգային լեզուն կարող է լինել գրական, բայց ոչ պետական: Գրական լեզուն հասարակության գրագետ խավերի հաղորդակցման միջոցն է, որը ժամանակի ընթացքում տարածվելով դառնում է նաև խոսակցական լեզու: Սակայն նա չի կարող դառնալ ամբողջ հասարակության խոսակցական լեզու, եթե միաժամանակ ազգային լեզու չէ: Ազգային լեզուն ունենալով գրական լեզվի բոլոր ֆունկցիաները, ունի իր հատուկ հասարակական ֆունկցիան ևս: Այս առումով էլ հեղինակը գտնում է, որ հայոց ազգային լեզու չի կարող կոչվել գրաբարը, որը՝ չնայած հայության գրական ընդհանուր լեզու լինելուն (5—18-րդ դարերի ընթացքում), դեռևս ազգորեն չկազմավորված հայության գրական լեզուն էր: Ազգային լեզուն զգալի չափով գրականորեն կերտված լեզու է, որը մշակվում, հղկվում և կատարելագործվում է ժամանակի ընթացքում գրողների, գիտնականների ձեռքով, համապատասխան մարմինների հսկողությամբ, մամուլի և գրականության միջոցով: Ազգային լեզուն մշակվելով և զարգանալով դառնում է ազգության նաև խոսակցական լեզուն: Այնուհետև Սևակը

եղրակացնում է, որ հայոց ազգային լեզուն միայն սովետական կարգերում զարձավ ամենալայն զանգվածների լեզու:

Ժամանակակից հայոց լեզվի կազմավորման անցած ուղին Սեակը թեև սերտորեն շաղկապում է մի կողմից բարբառների և մյուս կողմից գրաբարի ներգործման հետ, սակայն գտնում է, որ արդի հայերենը ներկայանում է իբրև միանգամայն նոր որակի լեզու, որը «ոչ գրաբար է, ոչ բարբառ, որի մեջ, սակայն կոմպոզիտի կարգով ի մի եմ ձուլված և գրաբար և բարբառային կողմերը»: Հեղինակը գտնում է, որ ժամանակակից հայերենի բառապաշարը և բառակազմությունը հիմնականում գրաբարյան են (իհարկե, նոր փոխառությունները նկատի չառած), ձևաբանությունը՝ հիմնականում ժողովրդական, բարբառային է: Եթե գրաբարը գերազանցապես թեքական տիպի լեզու է՝ իր կառուցվածքով, ապա ժամանակակից հայոց լեզուն գերազանցապես կցական տիպի լեզու է: Շարահյուսությամբ և շարադասությամբ ևս արդի հայերենը հիմնականում ժողովրդական է և հակադրվում է գրաբարին:

Շատ հարուստ է գրքի «Բառագիտություն» բաժինը: Այստեղ հեղինակը հանգամանորեն քննել է հայերենի բառապաշարը (բառային կազմը, բառապաշարի շերտերը, գրաբարյան, ժողովրդա-բարբառային, նորագույն փոխառությունները, նորաբանությունները և հնաբանությունները), բառապաշարի տեղաշարժերը, բառակազմության տեխնիկայի զարգացման փուլերը, բառակազմության տեսակները և նո-

րագույն հասպալումները: Հայոց լեզվի ընդհանուր բառամեթերը հեղինակը բաժանում է հետևյալ շերտերի.

ա) Ընդհանուր հայերեն բառեր. սրա տակ հեղինակը ներկատի ունի բնիկ և փոխառյալ այն բոլոր բառերը, որոնք անփոփոխ հնչյունակազմով կամ ճանաչելի հնչյունափոխությամբ ընդհանուր են գրաբարի, միջին հայերենի, բարբառների և արևելահայ ու արևմտահայ գրական լեզուների համար (հայր, մայր, մեծ, լավ, տուն, փար, խոսել, սիրել, կարդալ, խաղալ և այլն):

բ) Գրաբարյան բառեր, այս շերտի մեջ մտնում են բնիկ և փոխառյալ այն բոլոր բառերը, որոնք գործածվել են միայն գրաբար մատենագրության մեջ և չկան միջին հայերենում, բարբառներում ու գրական լեզուներում (բաղայֆ—պատրվակ, գրեմ—սայթաքել, գմեմ—քնեցնել, երախան—սեղան, խումբ, եկամույթ—ներսբերովի, եկակոչ—ատյան կանչված, բահուսանդ—ասպարանջան և այլն):

գ) Միջին հայերեն բառեր. սրանք միջին հայերենում գործածված բնիկ և փոխառյալ բառեր են (մարաջախտ—մարշալ, պայլ—իշխան, ավներա—հանրահաշիվ և այլն):

դ) Բարբառային բառեր. սրանք բարբառներում գործածվող, սակայն գրաբարին, միջին հայերենին ու գրական լեզուներին քիչ տարբեր հնչյունական ձևով անծանոթ բնիկ և փոխառյալ բառեր են (բոյ—հասակ, եմնա—հետո, խասիաթ—բնավորություն և այլն):

ե) Նոր հայերեն բառեր. այս շերտի մեջ են մտնում արեւելեհայ և արեւմտահայ գրական լեզուներում գործածվող բը-

նիկ և փոխառյալ բառերը, որոնք չկան գրաբարում, միջին հայերենում ու բարբառներում (հեծանիվ, հեռախոս, սոցիալիզմ, համալսարան, և այլն):

Գ. Սևակը բառապաշարի այս բաժանմանը զուգընթաց բացահայտում է յուրաքանչյուր շերտի առանձնահատուկ դիրքը մյուսների և ընդհանրապես հայոց լեզվի նկատմամբ, ինչպես նաև նրանց ներքին փոխհարաբերությունները: Այսպես՝ առաջին շերտը կենդանի և հարաշարժ է եղել նախնական շրջանից սկսած և նվազած վիճակով կենդանի է ցայսօր: Երկրորդ շերտը գրաբարի կենդանությունն դարերում բնականաբար աճել և զարգացել է, իսկ գրաբարի մահացումից հետո զրկվել է զարգանալու հնարավորությունից և մեզ է հասել սահմանափակ վիճակում: Երրորդ շերտը իր պատմական զարգացման ընթացքով և արդի վիճակով նման է երկրորդին: Չորրորդ շերտը՝ բարբառային բառերը, իբրև կենդանի և ակտիվ բառապաշար ենթակա է անընդհատ փոփոխության և վերջապես հինգերորդ շերտը՝ (նոր հայերեն բառերը) ենթակա է աճման և զարգացման, քանի կենդանի է և զարգանում է գրական աշխարհաբարը:

Ձևաբանության բաժնում Գ. Սևակը քննում է հիմնական և երկրորդական ձևույթները, խոսքի մասերի որոշման հիմունքները, նյութական և ձևական խոսքի մասերը, հայերենի հոլովման և խոնարհման ողջ համակարգը:

Հայ լեզվաբանների մեջ Գ. Սևակն առաջինն էր, որ հանդամանորեն մշակեց հնչյունի և հնչույթի, ձևի և ձևույթի կատեգորիան: Ծիշտ է, թեև սրանց մասին խոսել է Գ. Ղափանց-

յանը իր «Ընդհանուր լեզվաբանություն» մեջ, բայց նա պարզ ու հստակ չկարողացավ ներկայացնել այդ կատեգորիաները՝ արդի հայերենի լեզվական փաստերի հիմքի վրա: Պրոֆ. Սեվակը սահմանում է. «Լեզվական յուրաքանչյուր կոնկրետիվունի հանրորեն գիտակցված և արժեքավորված սահմանափակ հնչյունական հասկացություններ, իսկ ամեն վայրկյան արտասանվող կոնկրետ հնչյուններն իրենց բաղմազանությամբ գիտվում են իբրև արժեքավորված և գիտակցված այս կամ այն հնչյունի դրսևորում... Այստեղ ևս հանդես է գալիս կոնկրետի և աբստրակտի, ընդհանուրի և մասնավորի դիալեկտիկական կապը: Կոնկրետը, արտասանելին և լսելին՝ նյութական հնչյունն է, որն ինչպես արդեն գիտենք, լեզվի նյութական նվազագույն տարրն է: Աբստրակտը, ընդհանուրը, աննյութականը կամ մտայինը այն պատկերն է, լուսանրկարը, որ հանում է մարդու ուղեղը կոնկրետ հնչյուններից, ելնելով նրանց ընդհանրություններից և տարբերություններից: Հանրորեն գիտակցված և արժեքավորված յուրաքանչյուր հնչյուն կամ հնչյունական հասկացությունը հնչույթ (ֆենեմա) է»⁸: Ձևույթի մասին Սևակը նշել է. «Ձև ասելով հասկանում ենք լեզվական յուրաքանչյուր իրողության կամ արտահայտության արտահայտչական կողմը, դրսևորման միջոցը, այն եղանակները, որոնց միջոցով դրսևորվում է լեզվական յուրաքանչյուր արտահայտություն, լինի նա խոսք, նախագա-

8 Գ. Սևակ, Հայոց լեզվի տեսություն էջ 91—92, «Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց», էջ 80—81:

սովորուն, բառ, ածանց և այլն... Ձևույթ (մորֆեմա) ասելով հասկանում ենք ոչ թե սոսկ ձև վերցված, կտրված իր բովանդակությունից, այլ լեզվի նվազագույն այնպիսի միավոր, որը հանդիսանում է թե ձև, թե բովանդակություն, կամ այլ ձևով ասած՝ ունի և ձև, և բովանդակություն: ...Ձևույթները լեզվի ատաղձն են, շինանյութը՝ լեզվական նվազագույն այնպիսի միավորներ, որոնք անպայման ունեն որոշ իմաստ»⁹:

Ժամանակակից հայոց լեզվի քերականության կարգերը Գ. Սևակը քննում է լեզվական հարուստ փաստերի հիման վրա, կուռ և հաստատուն տրամաբանությամբ, կատարում է գիտական խոր ընդհանրացումներ և անում է արժեքավոր եզրակացություններ: Մ. Աբեղյանից հետո Գուրգեն Սևակը, ինչպես ճիշտ նշել է պրոֆ. է. Աղայանը իր «Հայ լեզվաբանության պատմության» մեջ, ժամանակակից հայոց լեզվի մեծ հետազոտողն է:

Ակադեմիկոս Գ. Սևակը մեծ վաստակ ունի ոչ միայն ժամանակակից հայոց լեզվի գիտական ուսումնասիրության մեջ, այլև տեսական-լեզվաբանական մտքի զարգացման գործում: Նա ինչպես ասվեց, ակտիվ դեր է խաղացել հայոց լեզվի նորմավորման ասպարեզում: Նրա ջանքերով ստեղծվեց պետական տերմինաբանական կոմիտեն, որի հիմնադիրն ու գիտնական քարտուղարն էր նա 1932-ից մինչև 1940 թ.: Նրա նախագծերով են հաստատվել հայոց լեզվի ուղղագրու-

⁹ Անդ, էջ 117—118:

թյան, ուղղախոսության, կետադրության, տերմինաշինության պետական նորմաները, որոնք արժեքավոր ներդրում են լեզվաշինության մարզերում:

Գ. Սեակի հայացքները հայոց լեզվի զարգացման և լեզվաշինության բնագավառում կարելի է ներկայացնել հետևյալ հիմնական կետերով.

1. 19-րդ դարի կեսերին հայ ժողովուրդը թևակոխեց իր դարավոր գոյության նոր փուլը՝ ազգային կյանքի փուլը և տնտեսական-քաղաքական ու լեզվական երկատվածության հետևանքով իր ազգային լեզուն զարգացրեց երկու նյութով (արևելահայ և արևմտահայ գրական լեզուներ), որոնք հետըհետե հեռացան իրարից և ունեցան տարբեր ճակատագիր հայ ժողովրդի կյանքում:

2. Սովետական կարգերում վերածնված հայ ժողովրդի՝ սոցիալիստական հայ ազգի տնտեսական, կուլտուրական, հասարակական-քաղաքական կյանքի աննախընթաց զարգացումն ու վերելքը, ինքնուրույն պետական կյանքը և գիտության ու տեխնիկայի հուժկու առաջընթացը ապահովեցին արևելահայ գրական լեզվի վիթխարի վերելքն ու ծաղկումը և նրա դերի ու հեղինակության բարձրացումը նաև սփյուռքի հայության առաջադիմական խավերի մեջ:

3. Արևելահայ գրական լեզուն, սոցիալիստական հայ ազգի լեզուն, Սովետական Հայաստանի պետական լեզուն է, դպրոցական ու բարձրագույն կրթության, առաջավոր գիտության ու տեխնիկայի լեզուն: Հայոց լեզուն բարձր մակարդակի հասավ շնորհիվ այն վիթխարի լեզվաշինարարա-

կան աշխատանքի, որ ծավալվեց Հայաստանում սովետական կարգեր հաստատվելու օրից, շնորհիվ լենինյան ազգային քաղաքականության:

4. Արևելահայ գրական լեզուն, սոցիալիստական հայ ազգի լեզուն, Սովետական Հայաստանի պետական լեզուն է, նրա տնտեսական-քաղաքական-կուլտուրական բազմերանգ ու բազմակողմանի կյանքի անընդհատ զարգացման հուժկու լծակը, դպրոցական ու բարձրագույն կրթության, առաջավոր գիտության ու տեխնիկայի լեզու, քաղաքի ու գյուղի աշխատավորության հոծ զանգվածների ամենօրյա հաղորդակցման կենսունակ և գործնական միջոցը: Իր այս վիճակին հայոց լեզուն հասավ շնորհիվ այն վիթխարի լեզվաշինարարական աշխատանքի, որ ծավալվեց Հայաստանում սովետական կարգեր հաստատվելու օրից:

5. Ռուսաց լեզվի ազդեցությունը հայերենի վրա սկսվել է դեռևս հայ գաղթավայրերի ստեղծումից Ռուսաստանի հողում (Ղրիմ, Նոր Նախիջևան և այլն) և արևելյան գրական լեզվի կազմավորման շրջանից (17—18-րդ դդ.), ավելի կարգավորված ու սիստեմատիկ է դարձել Ռուսաստանին Արևելահայաստանի միացումից հետո և վերջապես նոր թափ ու որակ ստացել սովետական շրջանում:

Դեմոկրատական հեղափոխական գաղափարների հետ մեկտեղ հայ ժողովուրդը ուսւ ժողովրդից ստացել է և համապատասխան քաղաքական հրապարակախոսական ու գիտական տերմինաբանության մի խոշոր համալրում, առանց որի աներևակայելի կլիներ հայոց լեզվի ներկա ծաղկուն վիճակը.

մեր քաղաքական-հրապարակախոսական լեզվի բառերի մոտ 12 տոկոսը փոխառնված է ռուսերենի միջոցով և հայոց լեզվի բառապաշարի մեջ հանդես է գալիս որպես ամենակենսունակ ու ակտիվ մաս, ագիտացիա, ակտիվ, բազիս, բրիգադ, ավտո-նոմ, բյուրո, պլենում, կոնֆերանս, դեմոկրատ, կոլեկտիվ, մակետ, մարֆսիզմ-լենինիզմ, բոլշևիկ, մասսա, միլիցիա, մոտոր, շեմպիոն, պառլամենտ, պիոներ, սոցիալիզմ, կոն-կրետ, նորմալ, պլան, տերիտորիա, տեխնիկա, տրակտոր, տանկ, սպորտ, մինիստր, դիրեկտոր, կինո, սանատորիա, մատերիալիզմ, կոմունիզմ, իդեա, իդեալիզմ և այլ հազարա-վոր բառեր (նորագույն փոխառություններ), որոնք մտել են հայոց լեզվի ակտիվ բառապաշարի մեջ և ընդունվել բոլորի կողմից¹⁰:

Գ. Սեակը շատ մեծ դեր է կատարել էսպերանտո լեզվի տարածման գործում: Հայտնի է, որ միջազգային հարաբերու-թյունները հեշտացնելու և աշխարհի բոլոր ժողովուրդներին մեկ ընդհանուր լեզու տալու պահանջը վաղուց է հուզել առա-ջավոր մարդկանց: Այդ նպատակով մինչև այժմ ստեղծված բազմաթիվ արհեստական լեզուների մեջ միայն էսպերանտոն է դարձել կենդանի գործնական լեզու, որն ստեղծվել է 1887 թ. Վարշավայում գոկտոր Զամենհովի կողմից: Այժմ ըստ ՅՈՒՆԵՍԿՈ-ի տվյալների, էսպերանտիստների թիվը հասնում է միլիոնների: էսպերանտո լեզվով հրատարակվում են

¹⁰ Մեր լեզվի զարգացման ուղիները և լեզվաշինարարության խնդր-ները, «Սովետական ուսանողություն», 1954, 3 դեկտ.:

100-ից ավելի ամսագիր և շաբաթաթերթ: Էսպերանտոյի թարգմանական գրականության մեջ իրենց պատվավոր տեղն ունեն և հայ գրողները (Թումանյան, Իսահակյան, Փափագյան, Պատկանյան, Ծատուրյան, Շիրվանզադե և ուրիշներ):

Գ. Սևակը Էսպերանտիստների խաղաղության համաշխարհային կազմակերպության (ՄԷՄ) անդամ է, Էսպերանտական աշխարհում վաղուց ճանաչված և գնահատված դեմք: Գ. Սևակը Էսպերանտո լեզուն սովորել է դեռևս 1921 թ. և ըսկըսած 1922 թ. հայ գրականությանը Էսպերանտո լեզվով թարգմանել է Թումանյան, Իսահակյան, Շիրվանզադե: 1932 թ. Հանրի Բարբյուսի և Լյուդվիգ Ռենի հետ Գ. Սևակը ստորագրել է Էսպերանտական հեղափոխական գրականության համաշխարհային ասոցիացիայի դեկլարացիան, որպես հիմնադիր-անդամ մասնակցել է Էսպերանտիստների համաշխարհային բազմաթիվ կոնգրեսների: Գ. Սևակի նախաձեռնությամբ 1955 թ. Երևանի համալսարանում բացվել է Էսպերանտական խմբակ: Վերջերս Բելգրադում կայացած Էսպերանտիստների համաշխարհային 58-րդ կոնգրեսին մասնակցել են 40 երկրների 1700 մասնագետներ: Կոնգրեսում «Սովետական ժողովուրդների լեզուների իրավահավասարությունը» թեմայով հանդես է եկել Գ. Սևակը:

Ամփոփելով վերևում շարադրվածը կարող ենք վստահորեն ասել, որ ահադ. Գ. Սևակը իր գիտակցական կյանքը, ստեղծագործական ողջ կարողությունները նվիրաբերել է հայոց լեզվին և հայ մշակույթին ծառայելու վսեմ գործին: Ժամանակակից հայոց լեզվի, լեզվաշինարարության, տերմինա-

բանության, ռճաբանության, հայ բանասիրության՝ ասպարեզում իր աչքի ընկնող աշխատություններով նա նշանակալի ավանդ է ներդրել հայագիտության և մասնավորապես հայերենագիտության զարգացման գործում և միանգամայն նոր գրույթներ նախանշել: Սեակի կողմից առաջ քաշված մի շարք գրույթներ ու պրոբլեմներ իրենց լուծումներով բռնեցին ժամանակի ընթացումը, ընդունվեցին հայագիտության կողմից: Դրանցից են բայի հիմնական 3 հատկանիշների դրույթը, բառի հասկացությունը, հնչույթի և ձևույթի, ժամանակակից հայոց լեզվի կազմավորման ու համակարգի տեսությունը, խոսքի մասերի նոր՝ իմացաբանական ուսմունքը և այլն: Անվանի լեզվաբանը իր գործունեության մեջ մեծ տեղ է հատկացրել գիտա-կազմակերպչական աշխատանքին: Նա այժմ ղեկավարում է ՀՍՍՀ ԳԱ նախագահությանն առընթեր գիտատեխնիկական տերմինների խորհուրդը և լեզվի ինստիտուտի տերմինաբանության բաժինը (հասարակական կարգով): Գ. Սեակը առաջինը թարգմանել է Պուշկինի «Շվեդների Օնեգին» հանձարեղ պոեմը, Լերմոնտովի բանաստեղծությունները, մի շարք տարիների ընթացքում, ամենայն եռանդով պրոպագանդել է վրացագիտության նվաճումները Հայաստանում: Շոթա Ռուսթավելու «Վադրենալոր» պոեմի 800-ամյակի նշանավորման հոբելյանական օրերին, վրացական ՍՍՀ Գերագույն սովետի նախագահության հրամանագրով, Գ. Գ. Սեակին շնորհվել է վրացական ՍՍՀ գիտության վաստակավոր գործչի կոչում:

Գ. Սեակը բարեկամական սերտ կապեր է ստեղծել վրա-

ցական հայագետների և հայ-վրացական բանասիրության վրացի գործիչների հետ, հիմնադրել և ղեկավարում է Երևանի պետական համալսարանի հայ-վրացական բանասիրության Շոթա Ռուսթավելու անվան գիտա-հետազոտական կաբինետը:

Գիտական խոր պատրաստությունը, լեզվաբանական և հայագիտական լայն հետաքրքրությունները ակադեմիկոս Գուրգեն Սևակին հնարավորություն են ընձեռում այսուհետև ևս հաջողությամբ աշխատելու հայերենագիտության արմատական հարցերի ուսումնասիրության բնագավառում:

Բազմալատաստիկ գիտնական, մանկավարժ և հասարակական-մշակութային գործիչ Գուրգեն Սևակը իր հաստատուն տեղն է գրավում հայ լեզվաբանության պատմության մեջ, ականավոր հայագետներ՝ ակադեմիկոսներ Հ. Աճառյանի, Մ. Աբեղյանի, Ս. Մալխասյանի, Գ. Ղափանցյանի, Ա. Ղաթիբջանի շարքում՝ արժանանալով համաժողովրդական ճանաչման ու հարգանքի:

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1 9 2 4

Ընկ. Լենինի հիշատակին: [Խանաստեղծություն]:—Մարտակոչ, 1924, 26 հունվ.:

1 9 3 0

Հաբեթաբանություն և մարքսիզմ:—Նոր ուղի, 1930, № 6—7, էջ 184—197:

Ձեռնարկ էսպերանտո միջազգային լեզվի: Ե., 1930. 72 էջ: (Խորհրդ. հանրապետությունների էսպերանտոստների միություն):

[Գրախոս.] Արդադիանի Լ. Սոլոմոն Իսակիչ Մեջղանուաշվիլի: [Վեպ]: Վրաց. թարգմ. Ա. Մեհրաբյան: Ե., Պետհրատ, 1930:—Նոր ուղի, 1930, № 4—5, էջ 152—154:

Թարգմ. Դանիլևսկի Մ. Արյունոտ կիրակին: Պիես 4 պատկ.: Ե., Պետհրատ, 1930. 27 էջ: (Բանվորական դրան):

1 9 3 2

Հանուն մարքս-լենինյան լեզվաբանության: [Ն. Մառի տեսության քնննադատություն]:—Գրական թերթ, 1932, 10 մայիսի:

Մեր ուղղադրության վերափոխության մասին:—Գրական թերթ, 1932, 10 հունիսի:

Պայքար երկու ֆրոնտում լեզվաբանության մեջ:—Գրական թերթ, 1932, 30 հունիսի:

Թարգմ. Տրախտենբերգ 0. Վ. և ուրիշ. Պատմության աշխատանքի ղիւրք: Գործարանային յոթնամյակների 5-րդ տարվա և կոլեկտիւտների 1-ին տարվա համար: Ե., 1932. 198 էջ:

Հ. Հարությունյանի հետ համատեղ:

1 9 3 3

Լեզվի բարձր որակի համար:—Խորհրդ. Հայաստան, 1933, 11 օգոստ.: Նույնը՝—Կոմունիստ (Բաքու), 1933, 28 օգոստ.:

1 9 3 4

Լեզվաբան հեղափոխականի հիշատակին: [Ն. Յա. Մառի մահվան առթիվ]:—Խորհրդ. Հայաստան, 1934, 28 դեկտ.:

Սերունդների կոիվը քերականության բնագավառում:— Կուլտ. ֆրոնտ, 1934, 22 դեկտ.:

Կոնսպեկտը և նրա տեխնիկան:— Հարվածային ուսանող, 1934, 20 ապր.:

Չկա լավ թերթ վատ լեզվով: (Մամուլի տեսություն):— Խորհրդ. Հայաստան, 1934, 21 հունիսի:

1 9 3 5

Լենինը և դիալեկտիկական օրինաչափությունները լեզվի մեջ:— Տեղեկագիր Մարքսիզմ-լենինիզմի ին-տի, 1935, № 1, էջ 143—168:

1 9 3 6

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Դասագիրք միջն. դպրոցի 6—7-րդ դասար. համար: Ե., Հայպետհրատ, 1936. 173 էջ:

Նույնը 2-րդ վերանայված հրատ. 1937. 101 էջ:

Նույնը 3-րդ հրատ. 1938. 101 էջ:

Նույնը 4-րդ հրատ. 1939. 96 էջ:

Նույնը 5-րդ վերանայված հրատ. Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Դասագիրք միջն. դպրոցի 7-րդ դասար. համար: Ե., 1945. 155 էջ:

- նույնը 6-րդ վերանայված հրատ. 1947. 175 էջ;
 նույնը 7-րդ հրատ. 1949. 173 էջ;
 նույնը 8-րդ հրատ. 1950. 171 էջ;
 նույնը 9-րդ հրատ. 1951. 153 էջ;
 նույնը 10-րդ հրատ. 1952. 140 էջ;
 նույնը 11-րդ հրատ. 1953. 140 էջ;
 նույնը 12-րդ հրատ. 1954. 137 էջ;
 նույնը 13-րդ հրատ. 1955. 137 էջ;
 նույնը 14-րդ հրատ. 1956. 160 էջ;
 նույնը 15-րդ հրատ. 1957. 160 էջ;
 նույնը 16-րդ հրատ. 1958. 164 էջ;
 նույնը 17-րդ հրատ. 1959. 164 էջ;
 նույնը 18-րդ հրատ. 1960. 164 էջ;
 նույնը 19-րդ հրատ. Ե., Հայպետտեմանկհրատ, 1961. 164 էջ;
 նույնը 20-րդ հրատ. Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Պատագիրք ու-
 թամյա դպրոցի 7—8-րդ դասար. համար: Ե., Հայպետտեմանկհրատ, 1962.
 164 էջ;
 նույնը 21-րդ հրատ. 1963. 164 էջ;
 նույնը 22-րդ հրատ. 1964. 163 էջ;
 նույնը 23-րդ հրատ. Ե., «Լույս», 1965. 163 էջ;
 նույնը 24-րդ հրատ. 1966. 163 էջ;
 նույնը 25-րդ հրատ. 1967. 163 էջ;
 նույնը 26-րդ հրատ. 1968. 146 էջ;
 նույնը 27-րդ հրատ. 1969. 146 էջ;
 նույնը 28-րդ հրատ. 1970. 146 էջ;
 նույնը 29-րդ հրատ. 1971. 146 էջ;
 նույնը 30-րդ հրատ. 1973. 150 էջ:

1 9 3 7

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տե՛ս 1936 թ.

1938

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Հայոց լեզվի շարահյուսության վարժություններ: Զեռնարկ միջն. դպրոցի 6 և 7-րդ դասար. համար: Ե., Պետհրատ, 1938. 80 էջ:

Նույնը 2-րդ հրատ. 1939. 80 էջ:

Շոթիա Ռուսթավելին և նրա «Վազրենավորը»: («Վազրենավորը» պոեմի 750-ամյակին: 1187—1937): Կազմեցին և խմբ. Գ. Սեակ և Մ. Դուրպարյան: Ե., Պետհրատ, 1938. 44 էջ:

1939

Ժամանակակից հայոց լեզվի տեսություն: Գիրք 1—2: Ե., 1939—1947: Զեռագրի իրավունքով:

Գիրք 1. [Նախաշավիղ:— Ժամանակակից հայոց լեզվի կազմավորումը:— Հնչյունաբանություն:— Զեռանություն]: 1939. 232 էջ: (Երևանի պետ. հեռակա մանկավարժ. ին-տ):

Գիրք 2. Պրակ 1. Բառագիտություն: 1947. 101 էջ: (Հայկ. հեռակա մանկավարժ. ին-տ):

Խոսքի մասերի ուսմունքը: (Ներածություն):— Գիր. աշխատ. (Երևանի պետ. համալս.), հ. 11, 1939, էջ 189—244:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Հայոց լեզվի շարահյուսության վարժություններ: Տես 1938 թ.:

1940

Առաջարան:— Աճառյան Հ. Հայոց լեզվի պատմություն: Մ. 1-ում: Ե., 1940, էջ 3—6:

1941

Մ. Նալբանդյանի լեզվագիտական հայացքների շուրջը:— Սովետ. գրակ., 1941, № 4, էջ 32—38:

Թարգմ. Լերմոնտով Մ. Յու. Առադաստ: [Բանաստեղծություն]:— Սովետ. գրակ., 1941, № 5—6, էջ 31:

Թարգմ. Մեռնող գլադիատորը:— Ժուռնալիստը, րենբերցողը և գրողը:— Մանկանը: [Բանաստեղծություններ]:— Լերմոնտով Մ. Յու. Ընտիր երկեր: Զ. 1-ում: Ե., Հայպետհրատ, 1941:

Թարգմ. Պուշկին Ա. Ս. Եվգենի Օնեգին: (Հատված 3-րդ գլխից):— Սովետ. գրակ., 1941, № 12, էջ 32:

1 9 4 3

Ընթերցանության գեղարվեստական գեղագիտական հաճույքը:— Սովետ. դպրոց, 1943, 16 հունիսի:

Մեր գրական լեզվի և բեմական խոսքի կուլտուրայի մասին:— Սովետ. գրակ. և արվեստ, 1943, № 4—5, էջ 181—193:

Թարգմ. Լերմոնտով Մ. Յու. Պաղեստինի ուստը: [Բանաստեղծություն]:— Գրական թերթ, 1943, 20 հունիսի:

Թարգմ. Պուշկին Ա. Ս. Եվգենի Օնեգին: Գլուխ առաջին:— Սովետ. գրակ., 1943, № 4—5, էջ 56—61:

1 9 4 5

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Հայոց լեզվի վերածնունդը:— Սովետ. Հայաստան, 1945, № 2, էջ 23—26:

Որոշում 1. Գիտական և գիտա-տեխնիկական տերմինների մշակման ըսկրդրունքները և նորմաները հայերենում:— Որոշում 2. Ռուսերեն և օտար բառերի ու տերմինների տառադարձության նորմաները:— Որոշում 3. Միջազգային դարձած մի շարք տերմինների գործածության մասին:— Որոշում 4. Հայոց ալրուբերենի և գրության մեջ «է» և «օ» տառերի վերականգնելու մասին:— Որոշում 8. Հայերենի կետագրության նորմաները:— Ղազարյան Ս. «Ուղեցույց տերմինաբանական կոմիտեի որոշումներին» գրքում: Ե., 1945:

Թարգմ. Պուշկին Ա. Ս. Եվգենի Օնեգին: [Հատված]:— Գրական թերթ, 1945, 30 սեպտ.:

Հայոց լեզվի դարգացման սովետական փուլը: Ե., ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ., 1946. 35 էջ: (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ. Գիտ պրոպագանդայի խորհուրդ):

Նաիրի Զարյանի «Արա Գեղեցիկ» ողբերգությունը:— Գրական թերթ, 1946, 20 հուլիսի:

Աշխատանք—լեզու—միտք: Հայերեն բան, բար և կար բառափնջերը ըստ «լեզվի նոր ուսմունքի» տվյալների: (Լեզվա-հնչաբանական-իմաստաբանական էսքիզ):— Աշխատ. ժողովածու (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ. Ն. Մառի անվ. լեզվի ին-տ), հ. 2, 1947, էջ 35—44:

Արևելահայ գրական լեզվի պատմության պերիոդիզացիան:— Տեղեկագիր (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ.), հաս. գիտ., 1947, № 3, էջ 35—46:

Թև ինչ է արել Մաշտոցը Սամսատում:— Ն. Մառի անվ. կարիքների աշխատ. (Երևանի պետ. համալս.), հ. 2, 1947, էջ 151—179:

Ժամանակակից հայոց լեզվի տեսություն: Տես 1939 թ.:

Լեզվի օբյեկտիվ ուսումնասիրության նոր մեթոդ: (Լեզվական սպեկտրը):— Տեղեկագիր (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ.), հաս. գիտ., 1947, № 4, էջ 3—16:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Նորագույն հապավումները հայերենում:— Տեղեկագիր (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ.), հաս. գիտ., 1947, № 5, էջ 55—67:

Հայ բառարանագրության խոշոր նվաճումը: [Գրախոս.] Մալխասյանց Ստ. Հայերեն բացատրական բառարան: Զորս հատորով: Ե., Պետհրատ, 1944—45:— Աշխատ. ժողովածու (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ. լեզվի ին-տ), հ. 2, 1947, էջ 311—322:

Ժամանակակից հայերենի համառոտ պատմություն: Ե., ՀՍՍՌ ԳԱ Հրատ., 1948. 275 էջ: (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ. Ն. Մառի անվ. լեզվի ին-տ):

Հայոց լեզվի բառազանձը:— Գիտ. աշխատ. (Երևանի պետ. համալս.), հ. 27, 1948, էջ 315—343:

Վրացագիտությունը Սովետական Հայաստանում: [Պատասխան ամսագրի հարցաթերթիկին]:— Սովետ. Հայաստան, 1948, № 5, էջ 34—35:

Жизнеутверждающий спектакль. («Любовь без коварства» в постановке Ленинанканского драматического театра).—Коммунист, 1948, 23 июля.

1 9 4 9

Լենինյան պարտիականության սկզբունքը և լեզվաբանությունը:— Տեղեկագիր (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ.), հաս. գիտ., 1949, № 1, էջ 49—60:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Շարահյուսության մի քանի հարցեր մարքս-լենինյան իմացաբանության լույսի տակ:— Աշխատ. ժողովածու (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ. Ն. Մառի անվ. լեզվի ին-տ), հ. 4, 1949, էջ 5—26:

Թարգմ. Պուշկին Ա. Ս. Եվգենի Օնեգին: Չափածո վեպ: Ե., Հայպետհրատ, 1949. 235 էջ:

1 9 5 0

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

1 9 5 1

[Զեկուցում գրականության լեզվի հարցերի մասին ՀՍԳ միությունում]:— Գրական թերթ, 1951, 18 հունվ.:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Սովետական լեզվաբանության հիմնարար երկը:— Սովետ. գրակ. և արվեստ, 1951, № 6, 73—82:

Սովետական լեզվաբանության մանիֆեստը:— Գրական թերթ, 1951, 24 հունիսի:

1 9 5 2

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Մեր լեզվի զարգացման տեղեկեցիկները ծուռ հայելու մեջ:— Սովետ. գրակ. և արվեստ, 1952, № 5, էջ 100—127:

1 9 5 3

Հայոց լեզվի ծաղման և ցեղակցության հարցի շուրջը:— Սովետ. ուսանողութ., 1953, 20 հունիսի:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Ոչ թե բարեփոխում, այլ բարելավում: [Հայերեն տպագրական տառերի բարեփոխման մասին]:— Գրական թերթ, 1953, 31 հոկտ.:

1 9 5 4

Ծրագիր ժամանակակից հայոց լեզվի: (Բուհերի համար): Ե., Համալս. հրատ., 1954. 12 էջ:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Մեր լեզվի զարգացման ուղիները և լեզվաշինարարության խնդիրները:— Սովետ. ուսանողութ., 1954, 3 դեկտ.:

Նաիրի Զարյանի «Արա Գեղեցիկ» ողբերգությունը: (Բանասիրական էություն):— Գիտ. աշխատ. (Երևանի համալս.), հ. 42. Ֆիլոլ. գիտ սեբրիա, 1954, էջ 3—46:

Նամակ խմբագրությանը: [«Սովետական ուսանողություն» թերթի լեզվի և հայերենի լեզվաշինարարության հարցերի շուրջը]:— Սովետ. ուսանողութ., 1954, 18 հունվ.:

Խմբ. Ղազարյան Ս. Ղ. Հայոց լեզվի համառոտ պատմություն: Ե., 1954. 472 էջ:

1 9 5 5

Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց: Ե., 1955. 359 էջ: (Երևանի պետ. համալս.):

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Մեր սիրելի վարպետը: [Ավ. Իսահակյան]:— Երևանի համալսարան, 1955, 28 հոկտ.:

1 9 5 6

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

1 9 5 7

Աշխարհարարի պատմության լուսարանումը մեր օրերում:— Երևանի պետհամալսարանի դիտական սեսիա: Զեկուցումների թեղիսներ: Ե., Պետհամալս., հրատ. 1957, էջ 116—117:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Խմբ. Մարգարյան Ալ. Ս. Մ. Նալբանդյանի լեզվագիտական գործունեությունը: (Արևելահայ գրական լեզվի պատմությունից): Պատ. Խմբ. Գ. Գ. Սևակ, Ե., Երևանի համալս. հրատ., 1957, 267 էջ:

1 9 5 8

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

1 9 5 9

Աթ. Տիրոյանի «Հանրադրությունը» մեքենական թարգմանության լույսի տակ:— Երևանի պետ. համալսարանի 41-րդ դիտական սեսիա՝ նվիրված ՍՄԿՊ 21-րդ համագումարին: Զեկուցումների թեղիսներ: Ե., Համալս. հրատ., 1959, էջ 109—110:

Հայ բարբառների ծագման հարցի շուրջը:— Պատմա-բանասիրական հանդես (ՀՍՍՌ դիտ. ակադ.), 1959, № 1, էջ 224—245:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

1 9 6 0

Հայերենի շեշտադրության և այլ հարցերի մասին:— Երևան, 1960, 14 հուլիսի:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Հայ բառ ու ոճ:— Գրական թերթ, 1961, 3, 10, 24 մարտի:

Նույնը.— Դիտ. և տեխնիկա, 1963, № 2, էջ 45—47, № 4, էջ 35—36:

Հայ-սովետական նոր բառարանը և մեր բառարանագրության վիճակը: [Գրախոս.] Ղարիբյան Ա. Ս. և ուրիշ. Հայ-սովետական բառարան: 2-րդ լրացված հրատ.: Ե., Հայպետհրատ, 1960:— Գրական թերթ, 1961, 24 փետր.:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Անմահ է նա: [Մեսրոպ Մաշտոցը]:— Սովետ. Հայաստան, 1962, 27 մայիսի:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Հուլիսին չի մոռնա չէ: [Մանուկ Պետրոսյանի «Այս հարցը հուլիսն է մանկավարժներիս» հոդվածի կապակցությամբ]:— Սովետ. դպրոց, 1962, 16 նոյեմբ.:

Մեսրոպ Մաշտոց: Հայկական գրերի ու մատենագրության սկզբնավորումը: Ե., Հայպետհրատ, 1962. 91 էջ, նկ. 1 թ. դիմանկ., 1 թ. քարտեզ:

Նույնը ռուս. լեզվ. Месроп Маштоц. Создание армянских письмен и словесности. Е., Айпетрат, 1962, 78 с. с ил.; 1 л. портр., 1 л. карт.

Մեսրոպ Մաշտոցը որպես իր դարաշրջանի հանճարեղ արտահայտիչ:— Տեղեկագիր (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ.), հաս. գիտ., 1962, № 5, էջ 7—12:

Մեսրոպ Մաշտոցը և հայ գրերի ու մատենագրության սկզբնավորումը:— Սովետ. Հայաստան, 1962, 8 ապր.: [Անստորագիր]:

Հայ բառ ու ոճ: Տես 1961 թ.:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Մեսրոպյան գրերը, նրանց կառուցվածքի սկզբունքները և աղբյուր-

ները:— Մեսրոպ Մաշտոց: (Հոգվածների ժողովածու): Ե., Համալս. հրատ., 1963, էջ 161—208:

Խմբ. Գրիգորյան Ա. Վ. Հայոց լեզվի դասագիրք: Հնչյունաբանություն, բառագիտություն, ձևաբանություն: Ութամյա դպրոցի 5—7-րդ դասար. համար: Ե., Հայպետուսմանկհրատ, 1963. 266 էջ:

1 9 6 4

Հայոց լեզվի նորմավորման ընդհանուր սկզբունքները:— Ռուսերեն և օտար բառերի ու տերմինների տառադարձության նորմաները:— Բարսեղյան Հ. Խ. «Տերմինաբանական ուղեցույց» գրքում: Ե., «Լույս», 1964:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Սայաթ-Նովան 18-րդ դարի եռաշնորհ ստեղծագործող:— Երևանի համալս. 44-րդ գիտական սեկիա: Զեկուցումների թիվներ: Ե., Երևանի համալս. հրատ., 1964, էջ 177—178:

Խմբ. Լեզվի և ոճի հարցեր: Հ. Չ. Խմբ. Ս. Գ. Արրահամյան, Գ. Գ. Սեվակ և Ա. Ա. Արրահամյան: Ե., 1964. 378 էջ: (ՀՍՍՀ գիտ. ակադ. լեզվի ին-տ):

1 9 6 5

Բառի գեղագիտության հարցի շուրջը [Ռ. Իշխանյանի «Բառի գեղագիտության հարցեր» հոգվածի առթիվ]:— Դրական թերթ, 1965, 21 մայիսի:

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Շարահյուսության դասագրքի բարեփոխության մասին:— Սովետ. դպրոց, 1965, 11 հունիսի:

1 9 6 6

Գրերի գյուտը: [Հայաստանում]:— Հայրենիքի ձայն, 1966, 11 դեկտ.: Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Ռուսթավելին և նրա «Վազրենավորը»։— Պատմա-բանասիրական հանդես (ՀՍՍՀ գիտ. ակադ.), 1966, № 3, էջ 15—24:

1 9 6 7

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Վրաց ականավոր բանասերը: [Ա. Շանիձեի ծննդյան 80-ամյակի առթիվ]:— Բանբեր Երևանի համալս., 1967, № 2, էջ 180—184:

Խմբ. Սուբիասյան Ա. Մ. Հայոց լեզվի հոմանիշների բառարան: Խմբ. է. Բ. Աղաջանի և Գ. Գ. Սևակի: Ե., ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1967. 683 էջ:

Научный подвиг. К 80-летию со дня рождения А. Шанидзе.— Коммунист (Ереван), 1967, 10 окт.

1 9 6 8

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Մեր բայի խոնարհման համակարգի շուրջը:— Սովետ. դպրոց, 1968, 27 նոյեմբ.:

1 9 6 9

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

К вопросу народности языка Ов. Туманяна.—В кн.: Ованес Туманян. Материалы Всесоюз. межуниверсит. науч. конфер. Е., Изд-во гос. ун-та, 1969, с. 39—51.

1 9 7 0

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

1 9 7 1

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

1 9 7 2

К вопросу о текстологической вольности в публикации песен

Саят-Новы.—В кн.: Тезисы докладов научной конференции, посвященной 50-летию образования СССР. Е., 1972, с. 196—200.

Отпеч. множит. аппаратом.

1 9 7 3

Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Տես 1936 թ.:

Էսպերանտոյի զարգացումը երեկ և այսօր: (Հարցազրույց ակադեմիկոս Գ. Սևակի հետ).— Երևանի համալսարան, 1973, 6 նոյեմբ.:

Խմբ. Հայոց լեզվի զարգացումը սովետական շրջանում: Պատ. խմբ. Ս. Գ. Աբրահամյան և Գ. Գ. Սևակ: Ե., 1973. 553 էջ: (ՀՍՍՀ գիտ. ակադ. Հ. Աճառյանի անվ. լեզվի ին-տ):

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ Գ. Գ. ՍԵՎԱԿՆ ԿՅԱՆՔԻ
ԵՎ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Աբրահամյան Ա. Մեծավաստակ զիտնականն ու մանկավարժը: [Գ. Սեակի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ]:— Սովետ. դպրոց, 1964, 1 մայիսի:

Աբրահամյան Ս. Մեծավաստակ լեզվաբանը: [Գ. Սեակի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ]:— Գրական թերթ, 1964, 1 մայիսի:

Աղայան Էդ. Հին շփոթի բառի զննարկում: [Գ. Սեակի «Մեր բայի խոնարհման համակարգի շուրջը» հոդվածի առթիվ]:— Գրական թերթ, 1969, 10 հունվ.

Ամիրջանյան Հր. Պրոֆեսոր Գուրգեն Սեակը էսպերանտոյի ակադեմիայի անդամ:— Սովետ. Հայաստան, 1964, 21 հունիսի:

Անտոնյան Ս. Դիտողություններ հայոց լեզվի շարահյուսության դասադրքի վերաբերյալ:— Սովետ. մանկավարժ, 1953, № 11, էջ 58—59:

Առտամյան Ն. Գուրգեն Սեակի «Բառագիտություն» աշխատության առթիվ: [Գրախոս.] Սեակ Գ. Ժամանակակից հայոց լեզվի տեսություն: Դիրք 2. պրակ 1. Բառագիտություն: Ե., 1947. 101 էջ:— Կոմունիստ (Բարու), 1948, 4 հունվ.:

Ասատրյան Մ. Վաստակավոր լեզվաբանը: (Պրոֆեսոր Գ. Սեակի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ):— Սովետ. Հայաստան, 1964, 24 ապր.:

Ավագյան Վ. Շարահյուսության բարեփոխված դասագիրք: Սեակ Գ. Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Ե., 1973:— Սովետ. Հայաստան, 1973, 9 մայիսի: [Գրախոսություն]:

Բարսեղյան Հ. Վաստակավոր հայագետը: (Գ. Սեակի ծննդյան 60-

ամյակը)։— Տեղեկագիր (ՀՍՍՀ գիտ. ակադ.), հաս. գիտ., 1964, № 5, էջ 95—96։

Գյուլբուղայան Ս. Մեծարման երեկո [նվիրված Գ. Սևակի ծննդյան 60-ամյակին]։— Պատմա-բանասիրական հանդես (ՀՍՍՀ գիտ. ակադ.), 1964, № 2, էջ 360—361։

Դրիզորյան Ա. և Ղազարյան Ս. Սևակ Գ. Ժամանակակից հայերենի համառոտ պատմություն։ Ե., ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1948, 275 էջ։—Տեղեկագիր (ՀՍՍՌ գիտ. ակադ.), հաս. գիտ., 1948, № 12, էջ 63—69։ [Գրախոսություն]։

Գուրգեն Դրիզորի Սևակ։— Աղայան էդ. Հայ լեզվաբանության պատմություն։ Հ. 2-ում։ Ե., Երևանի համալս. հրատ., 1962, էջ 322—363։

Դավլաբյան Ռ. Գուրգեն Սևակ։ (Մենդյան 60-ամյակի առթիվ)։— Սովետ. մանկավարժ, 1964, № 5, էջ 84—86։

Խաչատրյան Պ. Անհրաժեշտ է բարեփոխել։ Սևակ Գ. Հայոց լեզվի շարադրություն։ Ե., Հայպետուսմանկհրատ, 1961, 164 էջ։— Սովետ. զրպրոց, 1961, 18 օգոստ.։ [Գրախոսություն]։

Հակոբյան Մ. Հայոց գիտնականների նոր բույլը։ [Գ. Սևակի մասին]։—Սովետ. Հայաստան, 1973, № 6, էջ 7։

Հայ էսպերանտիստների նվաճումը։ Զրույց «Հայկական էսպերանտիստ»-ի խմբագիր Գուրգեն Սևակի հետ։— Երևան, 1958, 9 ապր.։

Հայկական ՍՍՌ Գերագույն սովետի նախագահության հրամանագիրը Գ. Գ. Սևակին Հայկական ՍՍՌ Գերագույն սովետի պատվոգրով պարգևատրելու մասին։— Սովետ. Հայաստան, 1964, 24 ապր.։

Հայրապետյան Ս. Վաստակավոր գիտնականի մեծագույնը [Գ. Սևակի ծննդյան 60-ամյակին նվիրված հանդիսավոր երեկո պիտ. համալսարանում]։—Ավանգարդ, 1964, 7 մայիսի։

Հարությունյան Տ. Մեծավաստակ հայագետը (Գուրգեն Սևակի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ)։— Երեկոյան Երևան, 1964, 24 ապր.։

Ղազարյան Ս. Ղ. Ժամանակակից գիտության պահանջները բավարարող դասագիրք։ Սևակ Գ. Ժամանակակից հայոց լեզվի տեսություն։ Գիրք 1։ Ե., 1939, 232 էջ։— Խորհրդ. զպրոց, 1939, 22 հուլիսի։ [Գրախոսություն]։

Ղազարյան Ս. Ժամանակակից հայերենին նվիրված ուշադրավ ուսումնասիրություն: Սևակ Գ. Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց: Ե., 1955. 359 էջ:— Գրական թերթ, 1956, 9 փետր.: [Գրախոսություն]:

Ղազարյան Ս. Ղ. Սևակ Գ. Ժամանակակից հայերենի համառոտ պատմություն: Ե., ՀՍՍՌ ԳԱ հրատ., 1948. 275 էջ:— Գրական թերթ, 1948, 26 հոկտ.: [Գրախոսություն]:

Ղազարյան Ս. Սևակ Գ. Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Դասագիրք միջն. դպ. 7-րդ դասար. համար: 5-րդ վերանայված հրատ.: Ե., Հայպետհրատ, 1945. 155 էջ:— Սովետ. դպրոց, 1946, 31 հոկտ.: [Գրախոսություն]:

Մարգարյան Ա. Ս. Սևակ Գ. Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց: Ե., Պետ. համալս. հրատ., 1955. 359 էջ:— Սովետ. Հայաստան, 1956, 13 հունվ.: [Գրախոսություն]:

Նալբանդյան Գ. և Պողոսյան Պ. Խանդավառ էսպերանտիստը: [Գ. Սևակի էսպերանտական գործունեության 35 տարին]:— Երևանի համալսարան, 1938, 1 հունվ.:

Նրաճը համալրել են Գիտությունների ակադեմիան: [ԳԱ վիցե-պրեզիդենտ Ս. Մերգելյանի տված համառոտ բնութագրերը նորընտիր ակադեմիկոսներին և թղթակից-անդամներին, այդ թվում Գ. Սևակին]:— Սովետ. Հայաստան, 1971, 15 ապր.:

Պետրոսյան Հ., Գևորգյան Վ. և Տեր-Ղազարյան Մ. Նշանավոր հայագետը: [Գ. Սևակի ծննդյան 50-ամյակի առթիվ]:— Սովետ. ուսանողութ., 1954, 7 մայիսի:

Սանբրյան Վ. Լեզվի անխոնջ մշակը: (Ֆիլոլ. դիտ. դոկտոր-պրոֆեսոր Գուրգեն Սևակի մասին):— Երևան, 1959, 3 հունվ.:

Ստեփանյան Գր. Նորից «Շարահյուսության» մասին [Գ. Սևակի]:— Երեկոյան Երևան, 1965, 22 հոկտ.:

Սևակ Գուրգեն Գրիգորի (Գրիգորյան): [Համառոտ կենսագրություն և մատենագիտություն]:— Պետրոսյան Հովհ. «Հայ գիտնականներ, հրապարակախոսներ, ժուռնալիստներ» գրքում: Ե., 1960, էջ 486—488:

Սևակ Գ. Հայոց լեզվի շարահյուսություն: Ե., Հայպետհրատ, 1945. 155 էջ:— Սվանդարդ, 1945, 23 սեպտ.: Ստորագր.՝ Վ. Մ. [Գրախոսություն]:

Քեննարկում Էնֆ պրոֆ. Գ. Սևակի նամակը [«Սովետական ուսանողու-

թյուն» թերթի լեզվի և հայերենի լեզվաշինության հարցերի շուրջը]։— Սո-
վետ. ասանդուք., 1954, 22 հունվ., 30 հունվ., 6 փետր.։

Казарян С. Ценная книга по истории современного армянского
языка. Սևակ Գ. Ժամանակակից հայոց լեզվի համառոտ պատմություն, Ե.,
1948. 232 էջ։ — Изв. АН СССР, Отд-ние лит-ры и языка, т. 8, 1949,
вып. 2, с. 165—166 [Рецензия].

Пивазян Эм. Видный языковед. [К 60-летию со дня рождения
Г. Севака].—Коммунист (Ереван), 1964, 24 апр.

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՅՐԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

Աթ. Տիրոջանի «Հանրագրությունը» մեքենական թարգմանության լույսի տակ	1959
Անմահ է նա: [Մեսրոպ Մաշտոցը]	1962
Աշխատանք—լեզու—միտք	1947
Աշխարհաբարի պատմության լուսաբանումը մեր օրերում	1957
Առաջարան:—Աճառյան Հ. Հայոց լեզվի պատմություն. Մ. 1-ում	1940
Արևելահայ գրական լեզվի պատմության պերիոդիզացիան	1947
Բառի գեղագիտության հարցի շուրջը	1965
Գ ր ա խ ո ս ու թ յ ու ն	
Արգագիանի Լ. Սոլոմոն Իսակիչ Մեջղանուաշվիլի	1930
Հայ բառարանագրության խոշոր նվաճումը: Մալխասյանց Ստ. հայերեն բացատրական բառարան: Չորս հատորով	1947
Հայ-ռուսերեն նոր բառարանը և մեր բառարանագրության վիճա- կը: Ղարիբյան Ա. և ուրիշ. հայ-ռուսերեն բառարան	1961
Գրերի գյուտը	1966
[Զեկուցում գրականության լեզվի հարցերի մասին ՀՍԳ միությունում]	1951
Էսպերանտոյի զարգացումը երեկ և այսօր. [Հարցազրույց]	1973
Ընթերցանության գեղարվեստական գեղագիտական հաճույքը	1943
Ընկ. Լենինի հիշատակին: [Բանաստեղծություն]	1924
Թ ա ր գ մ ա ն ու թ յ ու ն	
Դանիլևսկի Մ. Արյունոտ կիրակին	1930

Լեւոնտով Յու. Առաքատ: [Բանաստեղծություն]	1941
Լեւոնտով Մ. Յու. Մեռնող գլադիատորը:— Ժուռնալիստը, ըն- թերցողը և գրողը:— Մանկանը: [Բանաստեղծություններ]	1941
Լեւոնտով Մ. Յու. Պաղեստինի ոստը: [Բանաստեղծություն]	1943
Պուշկին Ա. Ս. Եվգենի Օնեգին: Գլուխ առաջին:	1943
Պուշկին Ա. Ս. Եվգենի Օնեգին: (Հատված 3-րդ գլխից)	1941
Պուշկին Ա. Ս. Եվգենի Օնեգին: [Հատված]	1945
Պուշկին Ա. Ս. Եվգենի Օնեգին: Չափածո վեպ	1949
Տրախտենբերգ Օ. Վ. և ուրիշ. Պատմության աշխատանքի գիրք	1932
Թե ինչ է արել Մաշտոցը Սամոսատում	1947
Ժամանակակից հայերենի համառոտ պատմություն	1948
Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց	1955
Ժամանակակից հայոց լեզվի տեսություն. գիրք 1—2	1939, 1947
Լեզվաբան հեղափոխականի հիշատակին: [Ն. Յա. Մառի մահվան առ- թիվ]	1934
Լեզվի բարձր որակի համար	1933
Լեզվի օբյեկտիվ ուսումնասիրության նոր մեթոդ. (Լեզվական սպեկտր)	1947
Լենինը և դիալեկտիկական օրինաչափությունները լեզվի մեջ	1935
Լենինյան պարտիականության սկզբունքը և լեզվաբանությունը	1949
Խ մ ր ա գ ր ու մ	
Գրիգորյան Ա. Վ. Հայոց լեզվի դասագիրք	1963
Լեզվի և ոճի հարցեր: Հ. 2	1964
Հայոց լեզվի զարգացումը սովետական շրջանում	1973
Ղազարյան Ս. Ղ. Հայոց լեզվի համառոտ պատմություն	1954
Մարգարյան Ալ. Ս. Մ. Նալբանդյանի լեզվագիտական դործու- նությունը	1957
Սուբիասյան Ա. Մ. Հայոց լեզվի հոմանիշների բառարան	1967
Խոսքի մասերի ուսմունքը: (Ներածություն)	1939
Սրազիր ժամանակակից հայոց լեզվի: (Բուհերի համար)	1954
Կոնսպեկտը և նրա տեխնիկան	1934
Հարեթարանություն և մարբուխմ	1930

Հայ բառ ու ոճ	1961, 1963
Հայ բարբառների ծագման հարցի շուրջը	1959
Հայերենի շեշտադրության և այլ հարցերի մասին	1960
Հայոց լեզվի բառազանձը	1948
Հայոց լեզվի զարգացման սովետական փուլը	1946
Հայոց լեզվի ծագման և ցեղակցության հարցի շուրջը	1953
Հայոց լեզվի շարահյուսության վարժություններ	1938, 1939
Հայոց լեզվի շարահյուսություն	1936—1939, 1945, 1947, 1949— 1963, 1965—1971, 1973
Հայոց լեզվի վերածնունդը	1945
Հանուն մարքս-լենինյան լեզվաբանության	1932
Հուլմունքը հիմունք չէ	1962
Ջեռնարկ էսպերանտո միջազգային լեզվի	1930
Ե. Նալբանդյանի լեզվագիտական հայացքների շուրջը	1941
Մեսրոպ Մաշտոց	1962
Մեսրոպ Մաշտոցը որպես իր դարաշրջանի հանճարեղ արտահայտիչ	1962
Մեսրոպ Մաշտոցը և հայ գրերի ու մատենագրության սկզբնավորումը	1962
Մեսրոպյան գրերը, նրանց կառուցվածքի սկզբունքները և աղբյուր- ները	1963
Մեր բայի խոնարհման համակարգի շուրջը	1968
Մեր դրական լեզվի և բեմական խոսքի կուլտուրայի մասին	1943
Մեր լեզվի զարգացման տենդենցները ծուռ հայելու մեջ	1952
Մեր լեզվի զարգացման ուղիները և լեզվաշինարարության խնդիր- ները	1954
Մեր սիրելի վարպետը [Իվ. Իսահակյան]	1955
Մեր ուղղագրության վերափոխության մասին	1932
Նաիրի Զարյանի «Արա Գեղեցիկ» ողբերգությունը	1946, 1954
Նամակ խմբագրությանը [«Սովետական ուսանողություն» թերթի լեզվի և հայերենի լեզվաշինարարության հարցերի շուրջը]	1954
Նորագույն հապավումները հայերենում	1947
Շարահյուսության դասագրքի բարեփոխության մասին	1965

Շարահյուսության մի քանի հարցեր մարքս-լենինյան իմացարանության լույսի տակ	1949
Շոթա Ռուսթավելին և նրա «Վազրենավորը»	1938
Ոչ թե բարեփոխում, այլ բարելավում	1953
Զկա լավ թերթ վատ լեզվով	1934
Պալքար Երկու ֆրոնտում լեզվաբանության մեջ	1932
Ռուսթավելին և նրա «Վազրենավորը»	1966
Սայաթ-Նովան 18-րդ դարի եռաշնորհ ստեղծագործող	1964
Սերունդների կոիլը բերականության բնագավառում	1934
Սովետական լեզվաբանության հիմնարար Երկը	1951
Սովետական լեզվաբանության մանիֆեստը	1951
Վրաց ականավոր բանասերը: [Ա. Շանիձեի ծննդյան 80-ամյակի առթիվ]	1967
Վրացագիտությունը Սովետական Հայաստանում	1948
[Տերմինաբանական կոմիտեի կողմից հաստատված որոշումների նախագծեր]	1945, 1964
Жизнеутверждающий спектакль. («Любовь без коварства» в постановке Ленинанканского драматического театра)	1948
К вопросу народности языка Ов. Туманяна	1969
К вопросу о текстологической вольности в публикации песен Саят-Новы	1972
Месроп Маштоц	1962
Научный подвиг. К 80-летию со дня рождения А. Шанидзе	1967

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ակադեմիկոս Գուրգեն Սևակի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը	5
Կյանքի և գիտա-մանկավարժական գործունեության համառոտ ականարկ	7
Աշխատությունների մատենագիտություն	38
Գրականություն Գ. Գ. Սևակի կյանքի և աշխատությունների մասին	50
Աշխատությունների այբբենական ցանկ	54

Տպագրվում է Հայկական ՍՍՀ ԳԱ
Ֆունդամենտալ գրադարանի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

Հրատարակչական խմբագիր

Լ. Ս. ՍԱՐԱՖՅԱՆ

Տեխնիկական խմբագիր

Ս. Կ. ԶԱՔԱՐՅԱՆ

Սրբագրիչ

Մ. Վ. ՀԱԿՈԲՅԱՆ

ՎՖ 07489 Հրատ. 4052 Պատվեր 398 Տպաքանակ 1000
Հանձնված է 25/IV. 1974 թ., ստորագրված է տպագրության 24/V. 1974 թ.,
տպագր. 3,75 մամուլ + 1 ներդիր, թրատ. 2,0 մամուլ, պայման. 2,63 մամուլ,
թուղթ № 1, 70×1081/32: Գինը՝ 20 կոպ.:

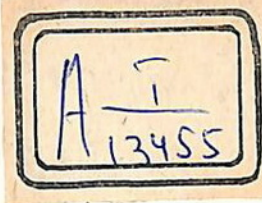
Հայկական ՍՍՀ ԳԱ հրատարակչության տպարան,
Երևան, Բաբեկամության, 24:

ԳԱՆ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0052677

Գինը 20 կոպ.

13455